

MAKTAB MUHITIDA O‘ZARO ISHONCH VA HAMKORLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI

Maxmudov Nu‘monjon Mamajonovich

Andijon viloyati Baliqchi tumani 52-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab muhitida o‘zaro ishonch va hamkorlikni rivojlantirishning psixologik mexanizmlari tahlil qilinadi. Ta’lim jarayonida o‘quvchilar, o‘qituvchilar va ota-onalar o‘rtasidagi ishonchli munosabatlarning shakllanishi hamda samarali hamkorlikning psixologik omillari yoritiladi. Shuningdek, ijobiy muloqot, o‘zaro hurmat, empatiya va jamoaviy faoliyatning shaxs rivojlanishiga ta’siri ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Maktab psixologining sog‘lom psixologik muhit yaratish, nizolarni oldini olish va hamkorlik madaniyatini rivojlantirishdagi o‘rni ham ko‘rib chiqiladi. Ta’lim muassasalarida samarali psixologik muhitni shakllantirishga oid amaliy tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: hamkorlik, maktab muhiti, psixologik mexanizmlar, muloqot, empatiya, ijtimoiy munosabatlar, jamoaviy faoliyat, maktab psixologi, o‘quvchi, o‘qituvchi, psixologik muhit, nizolar profilaktikasi, shaxs rivojlanishi.

Kirish

Maktab muhitining ijobiy yoki salbiy shakllanishi o‘quvchilarning bilim olish jarayoniga, shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy moslashuviga hamda ruhiy salomatligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli maktab jamoasida o‘zaro ishonch va hamkorlik munosabatlarini rivojlantirish zamonaviy ta’limning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. O‘zaro ishonch insonlar o‘rtasidagi munosabatlarning mustahkam poydevori bo‘lib, u samarali muloqot, hurmat va hamkorlikning rivojlanishiga xizmat qiladi. Maktab sharoitida ishonchli munosabatlarning mavjudligi o‘quvchilarning o‘z fikrini erkin bayon etishi, o‘qituvchilar bilan samarali muloqot qilishi va tengdoshlari bilan sog‘lom munosabatlar o‘rnatishiga imkon yaratadi. Ishonch muhiti shakllangan ta’lim muassasasida o‘quvchilar o‘zlarini xavfsiz va qo‘llab-quvvatlangan holda his qiladilar, bu esa ularning o‘quv motivatsiyasi va faolligini oshiradi. Hamkorlik esa ta’lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, umumiy maqsadlarga erishish uchun birgalikdagi faoliyatni nazarda tutadi. O‘quvchilar o‘rtasidagi hamkorlik jamoada ishlash, mas’uliyatni his qilish, muammolarni birgalikda hal etish va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlik esa ta’lim samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning qiziqish va ehtiyojlarini inobatga olish hamda individual yondashuvni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Maktab muhitida o‘zaro ishonch va hamkorlikning shakllanishi turli psixologik mexanizmlar orqali amalga

oshadi. Jumladan, empatiya, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, konstruktiv muloqot, o‘zaro hurmat, ijobiy baholash va jamoaviy faoliyat kabi omillar ushbu jarayonning asosini tashkil etadi. Ushbu mexanizmlar o‘quvchilar va pedagoglar o‘rtasidagi munosabatlarni mustahkamlashga, nizoli vaziyatlarning oldini olishga hamda sog‘lom psixologik iqlimni shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, maktab psixologi o‘zaro ishonch va hamkorlikni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Psixolog o‘quvchilar, pedagoglar va ota-onalar o‘rtasidagi munosabatlarni o‘rganadi, yuzaga kelayotgan muammolarni aniqlaydi hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha profilaktik va korreksion ishlarni amalga oshiradi. Turli treninglar, suhbatlar va psixologik mashg‘ulotlar orqali jamoada hamkorlik madaniyatini rivojlantirishga ko‘maklashadi.

Asosiy qism

Ta‘lim jarayonining samaradorligi ko‘p jihatdan o‘quvchilar, o‘qituvchilar va ota-onalar o‘rtasidagi munosabatlarning sifatiga bog‘liq. Ayniqsa, o‘zaro ishonch va hamkorlikka asoslangan psixologik muhit o‘quvchilarning o‘z imkoniyatlarini to‘liq namoyon etishiga, ta‘lim jarayonida faol ishtirok etishiga va sog‘lom shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Shu sababli maktab muhitida ishonch va hamkorlikni rivojlantirishning psixologik mexanizmlarini o‘rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. O‘zaro ishonch insonlar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarning eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Psixologik nuqtayi nazardan, ishonch shaxsning boshqalarga nisbatan ijobiy munosabatda bo‘lishi, ularga suyanishi va hamkorlik qilishga tayyorligini anglatadi. Maktab sharoitida ishonchning mavjudligi o‘quvchilarning o‘z fikrlarini erkin ifoda etishiga, savol berishdan cho‘chimasligiga va pedagoglar bilan ochiq muloqot o‘rnatishiga imkon yaratadi. O‘z navbatida, o‘qituvchining o‘quvchilarga bo‘lgan ishonchi ham ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi va mas‘uliyat hissini rivojlantiradi. O‘zaro ishonchni shakllantirishda empatiya muhim psixologik mexanizmlardan biri hisoblanadi. Empatiya insonning boshqalarning his-tuyg‘ularini tushunishi va ularga hamdardlik bildira olish qobiliyatidir. O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida empatik munosabatlar shakllanganda, ta‘lim jarayoni yanada samarali kechadi. O‘quvchi o‘zini tushunadigan va qo‘llab-quvvatlaydigan pedagog bilan muloqot qilishda o‘zini erkin his qiladi. Bu esa unda maktabga nisbatan ijobiy munosabat va ishonch hissini kuchaytiradi.

Hamkorlikning rivojlanishida samarali muloqot alohida ahamiyatga ega. Muloqot orqali insonlar bir-birini tushunadi, fikr almashadi va umumiy maqsadlarga erishish uchun birgalikda harakat qiladi. Maktabda ochiq va samimiy muloqot muhitining mavjudligi o‘quvchilar o‘rtasidagi nizolarni kamaytiradi, jamoada o‘zaro hurmat va birdamlikni kuchaytiradi. O‘qituvchining tinglay olish madaniyati, muloyim muomalasi va adolatli yondashuvi o‘quvchilarning unga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Jamoaviy faoliyat ham o‘zaro hamkorlikni rivojlantirishning muhim vositalaridan biridir. Guruhli topshiriqlar, loyihalar, musobaqalar va treninglar o‘quvchilarda

birgalikda ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Jamoa tarkibida faoliyat yuritish jarayonida bolalar bir-birining fikrini hurmat qilishni, mas'uliyatni bo'lishishni va muammolarni hamkorlikda hal etishni o'rganadilar. Bu esa kelajakda ularning ijtimoiy munosabatlarida muhim ahamiyat kasb etadi. Maktab muhitida o'zaro ishonch va hamkorlikni rivojlantirishda psixologik qo'llab-quvvatlash mexanizmi ham muhim o'rin tutadi. O'quvchilar o'z muammolari bilan yolg'iz qolib ketmasliklari, zarur paytda yordam olishlari mumkinligini his qilganlarida ularda xavfsizlik hissi shakllanadi. Psixologik xavfsizlik esa ishonchli munosabatlarning rivojlanishi uchun muhim shart hisoblanadi. Shu sababli maktab psixologi tomonidan tashkil etiladigan suhbatlar, treninglar va maslahatlar o'quvchilarning psixologik farovonligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ota-onalar bilan hamkorlik ham maktab muhitida ishonchni mustahkamlovchi muhim omillardan biridir. Oila va maktab o'rtasidagi uzviy hamkorlik bolaning har tomonlama rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi. Ota-onalar pedagoglar va psixologlar bilan muntazam aloqada bo'lishlari, farzandining ta'lim va tarbiya jarayonida faol ishtirok etishlari lozim. Bunday hamkorlik natijasida bolada maktabga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi va u o'zini qo'llab-quvvatlanayotganini his qiladi.

Maktab psixologining faoliyati ham o'zaro ishonch va hamkorlikni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Psixolog sinf jamoalaridagi munosabatlarni o'rganadi, nizolarni aniqlaydi va ularni bartaraf etishga qaratilgan korreksion ishlarni amalga oshiradi. Shuningdek, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish, empatiyani kuchaytirish va jamoaviy hamkorlikni shakllantirishga qaratilgan treninglar tashkil etadi. Bu tadbirlar maktab jamoasida sog'lom psixologik muhitni shakllantirishga yordam beradi. Umuman olganda, maktab muhitida o'zaro ishonch va hamkorlikni rivojlantirish empatiya, samarali muloqot, jamoaviy faoliyat, psixologik qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy hamkorlik kabi psixologik mexanizmlar orqali amalga oshadi. Ushbu mexanizmlarning izchil qo'llanilishi ta'lim muassasasida sog'lom psixologik iqlimni yaratish, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktab muhitida o'zaro ishonch va hamkorlikni rivojlantirish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish hamda sog'lom psixologik muhitni shakllantirishning muhim shartlaridan biridir. Ishonchga asoslangan munosabatlar o'quvchilarning o'z fikrini erkin ifoda etishiga, o'z qobiliyatlarini namoyon etishiga va jamoa hayotida faol ishtirok etishiga imkon yaratadi. Hamkorlik esa o'quvchilarda mas'uliyat, o'zaro yordam, muloqot madaniyati va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Maqolada tahlil qilinganidek, empatiya, samarali muloqot, jamoaviy faoliyat, psixologik qo'llab-quvvatlash va oila-maktab hamkorligi o'zaro ishonch va hamkorlikni shakllantiruvchi asosiy psixologik mexanizmlar

hisoblanadi. Ushbu omillarning uyg'unlashuvi natijasida maktab jamoasida ijobiy psixologik iqlim yuzaga keladi, nizolar kamayadi va ta'lim jarayonining sifati oshadi. Shuningdek, maktab psixologining diagnostik, profilaktik va korreksion faoliyati o'quvchilar, pedagoglar hamda ota-onalar o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Psixolog tomonidan tashkil etiladigan treninglar, suhbatlar va maslahatlar o'zaro hurmat, ishonch va hamkorlik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Yo'ldoshev J.G'. **Ta'lim menejmenti va boshqaruv asoslari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017..
2. G'oziev E.G. "Umumiy psixologiya". – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
3. Davletshin M.G. "Yosh davrlari va pedagogik psixologiya". – Toshkent: O'qituvchi, 2005.
4. Rasulov A. "Maktab psixologiyasi asoslari". – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
5. Ziyonet axborot-ta'lim portali materiallari: www.ziyonet.uz
6. UNESCO. "School Violence and Bullying: Global Status Report". – Paris, 2019.
7. UNICEF. "Ending Violence in Schools: A Guide for Teachers and Psychologists". – New York, 2018. To'xtaboyeva M. Psixologik maslahat va profilaktika ishlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.